

COMUNA MIȘCA

Denumiri:

Mișca: *Miske, Mychke, Tozmiske.*

Satu Nou: *Simonyfalva;*

Vânători: *Vadaz, Wadazy, Csekevadasz.*

Zerindu Mic: *Belzerind, Kiszzerind, Luntreni*

Repere geografice. Vânători: 46 gr, 37 min. 28 sec. latitudine Nordică și 21 gr. 40 min. 23 se. longitudine estică **Așezare:** În câmpia Crișurilor, în apropiere de Crișul Negru, pe drumul județean 794 care face la vest legătura cu Șoseaua națională Arad-Oradea. Suprafața: 108,28 kmp din care 1547 ha intravilan și 9281 ha extravilan. Altitudinea 89 m. dm. Pe teritoriul comunei curg Crișul Negru, Sartișul, Teuzul. **Vecini:** Șepreuş la est, Zerind la vest, Adea spre sud și Apateu spre nord-est

Istoric

În hotarul satului Mișca s-a descoperit în 2001 un topor de piatră șlefuit. În alte puncte s-au descoperit: un tezaur de monede antice cu o drahmă de Apolonia; o monedă de la Constantin. În teritoriul localității se presupune că ar exista o așezare din secolul IV-IX. În perimetrul Satu Nou s-au descoperit 5 topoare neolitice, în apropiere de Crișul Negru s-a descoperit un tezaur cu 180 denari romani republicani. Între Vânători și Șepreuş se semnalează o movilă cu resturi antice. Către satul Zerindu Mic se întâlnesc mai multe movile pe care tradiția populară le atribuie tătarilor sau cumanilor. Până în prezent între Mișca și Vânători au fost identificate 81 movile; în unele s-au descoperit obiecte ceramice și de cărbune. În punctul cărămidărie, pe malul pâraului Frunzos, s-a descoperit, în 1970, un depozit de bronzuri. Și la Zerindu Mic s-au descoperit, prin săpături de suprafață, fragmente ceramice hallstattiene și dacice. Așezarea rurală de la Zerindu Mic datează din secolul IV d.H.

Prima atestare documentară:

Mișca – 1249 prima mențiune documentară; 1332-1337, sacerdos de Myske.

Vânători – Prima mențiune 1214, în care sunt menționate două mori, și în 1332-1337 este menționată villa Wadaz.

Zerindu Mic apare prima dată într-un document în 1326 sub numele de Belzerind

Satu Nou s-a format prin colonizare maghiară în 1882.

Stăpânii feudali:

Mișca: La 1353 și apoi la 1438 Mișca se afla în proprietatea familiei Miskeg. În 1453 satul se afla în stăpânirea familiilor Marothy și Keczer iar din 1480 și familia Czekzey dispunea în sat de sesii iobăgești. Mișca va face parte și din întinsul domeniu al Huniazilor, adică a lui Ioan Corvin, iar mai apoi a markgrafului Gheorghe Brandenburg. Mișca este în 1538 o

localitate importantă figurând în mapa papală. Conform conscripțiilor dicale din 1552-1564 nouă mici nobili dispuneau de sesii iobăgești în sat. În total existau 31 porți iobăgești.

Vânători. În conscripțiile papale din 1341, 1347 și 1469 satul este pomenit în posesia familiei Becsey. Între 1404 și 1486 se afla în posesia familiei Marothy, iar apoi trece în domeniul corvineștilor și a markgrafului de Brandenburg după care satul trece în posesie regală, ținând de cetatea de la Gyula.

Zerindul Mic este menționat de Marki Sandor ca aparținând, între anii 1471-1512, familiilor Kutassy și Szekely.

Au mai existat și câteva sate dispărute după cucerirea turcească: Banhodos în posesia cetății Gyula; Belenszeg care aparține markgrafului de Brandenburg, pentru ca din 1552-1561 să fie subordonat cetății Gyula; Berethya este menționată în 1244 și 1552 și se afla în posesia episcopului de Oradea, cu 2 porți; Bodon sau Kisbodon menționat în 1406 și 1453 în posesia familiilor Bethlen și Neczpaly. În 1561 avea 16 porți; Czeged atestat în 1350 avea în 1421 3 mori și între 1462 și 1519 se afla în posesia familiei Sarossy. În conscripția din 1562 avea 16 porți care aparțineau familiilor nobiliare Marothy, Nagy, Poka, Saghi, Sarossy, Tarssy; În hotarul satului Vânători exista satul Teluky, care în 1445 aparținea familiilor Kecze și More; Satul Saros aparținea în 1552 familiilor Keczer și Miskey. După 1564 când a fost cucerită cetatea Gyula de către turci, satele au intrat în posesia acestora. După cucerirea austriacă Mișca, cu toate satele, va intra în domeniul de Modena. Satele vor trece după 1760 în posesia Erariului (statului), care vinde Mișca, în 1825, arhiducelui Iosif de Habsburg iar Vânători și Zerindul Mic sunt vândute în 1819 familiei Simonyi.

Populație.

Mișca: În 1561 existau la Mișca 31 porți iobăgești, adică trăiau în sat 124 familii; 1567-1579 erau 52 respectiv 46 familii; 1720 - 9 familii; 1742 – 55 familii; 1746 – 63 familii; 1771-1786 – 176 familii; 1800 – 171 familii; 1828 – 358 familii. După 1848 este trecut în conscripții numărul locuitorilor: 1851 – 1896; 1857 – 1937; 1869 – 1967; 1880 – 1664; 1890 – 1633; 1900 -1704; 1910 – 1774; 1922 – 1925 locuitori; 1930 – 1889; 1941 – 1774 (432 clădiri); 2002 – 1215 locuitori.

Vânători: 1429 - 21 case; 1552 și 1563 - 32 porți iobăgești, adică 128 familii; 1567 -1579 – 54 respectiv 41 familii; 1715-1720 – 23 respectiv 28 familii; 1742 – 46 familii; 1746 – 90 familii; 1771 – 167 familii; 1828 – 239 familii. În număr de locuitori: 1851 – 2020; 1857 – 1794; 1869 – 2504; 1880 – 2087; 1890 – 2314; 1900 – 2357; 1910 – 2444; 1922 – 1388; 1930 – 2322; 1941 – 2142 (588 clădiri); 2002 1261 locuitori.

Zerindu Mic: 1561 - 10 sesii; 1567-1579 – 10 respectiv 16 familii; 1715-1720 20 respectiv 14 familii; 1746 – 21 familii; 1771 – 40 familii; 1828 – 62 familii. Populația în număr de locuitori: 1851 – 562; 1857 – 520; 1880 – 346; 1890 – 426; 1900 – 502; 1910 – 535; 1922 – 546; 2002 – 222 locuitori.

Satu Nou: 1890 – 1470 locuitori; 1900 – 1944; 1910 – 2482; 1922 2770 locuitori; 1930 – 2358; 1941 – 1915 (632 clădiri); 2002 – 859 locuitori.

Recensămintele din România exprimate în locuitori.

Total sate componente ale comunei *Mișca:* 1930 – 7175; 1956 – 6455; 1966 – 5373; 1977 – 4523; 1992 – 3510; 2002 - 3546; 2011- 3733 din care români 35,65%; maghiari 34,85%, romi 24,4%; 4,8% nedeclarați.

Populația pe confesiuni: ortodocși – 39,89%; romano-catolici 17,7%; reformați 15,8%; penticostali 14,92%; bapțiști 4,53%; adventiști – 1,2 % și 4,82% nedeclarați.

Satul Mișca în 2002 avea 1209 locuitori, Gospodării 1284, locuințe 1545, 3 grădinițe și 4 școli.

Economie și societate:

În actele secolului al XIII-lea sunt pomeniți mai mulți morari la Nădab, Vânători, Iermata. Agricultra a format dintotdeauna principala ocupație a agricultorilor. Conform conscripției din

1746 s-au produs la Mișca, într-un an, 699 câble de grâu și 282 câble de orz. Baza principală a gospodăriei era creșterea animalelor. Existau conform aceluiași recensământ 108 boi, 93 vaci, 21 cai, 35 viței, 133 porci, deasemenea au fost înregistrați 14 stupi. În 1828 au fost numărați 236 boi, 288 vaci, 210 juninci, 186 cai, 301 oi, 54 capre și 215 porci. Ferma din Mișca a arhiducelui Iosif de Habsburg a avut un venit mediu anual net de 25.116 forinți. Patentele imperiale din 1853 împroprietăresc țăranii și stimulează producția agricolă a acestora. Crește și numărul animalelor. Astfel în 1895 au fost înregistrate 1097 vite cornute, 316 cai, 2667 oi și 3106 porci. După 1853 la Vânători se introduce pe domeniu batozele și plugurile moderne etc. În 1908 sarcinile fiscale ale comunei se ridicau la 39.652 coroane. Veniturile comunei se situau la 15.991 coroane iar cheltuielile la 13.674 coroane. La începutul secolului XX s-a construit calea ferată îngustă dintre Giula și Berechiu cu stație la Mișca. După 1900 s-au introdus poșta și telefonul. În 1880 lângă pădurea Livada funcționa o moară pe apă alimentată din Teuz. În anul 1956 au fost recenzate 703 vaci de lapte, 230 juninci, 190 boi, 200 cai și 368 atelaje. CAP Mișca ia ființă în 12 ianuarie 1959, CAP Zerindul Mic la 15 ianuarie 1962, cel din Satu Nou la 21 februarie 1954, cel din Vânători la 17 mai 1958.

Evenimente

Mișca, împreună cu satele componente, a fost martora și a suferit din cauza evenimentelor petrecute pe Câmpia de Vest începând cu invazia tătară, cucerirea turcească, cucerirea austriacă etc. Satul Vânători a fost distrus de oștile lui Rakoczi al II-lea în timpul răscoalei din 1703-1711. În 1735 mai mulți răsculați ai lui Pero Seghedinaț s-au adăpostit la Vânători. În 1820 locuitorii din Vânători protestează împotriva samavolniciilor autorităților.

Țăranii din Mișca s-au opus la recrutările forțate efectuate în vara anului 1848 pentru armata revoluționară maghiară, participând la lupta de la Pădureni. Țăranii au ocupat o parte din pământurile moșierești pe care au reușit să le păstreze și după înfrângerea revoluției de la 1848. În 1899 jandarmeria din Mișca a acționat cu brutalitate împotriva socialiștilor. În 1903-1904 au loc greve ale secerișului. La începutul lui noiembrie 1918 locuitorii din Mișca și Vânători atacă prăvăliile comercianților și alungă notarii. Agitații țărănești au loc la Vânători în 1931, fiind arestați 3 locuitori. Inundațiile din 1932 afectează grav și satele comunei Mișca. În Primul Război Mondial mor pe câmpul de luptă 68 mișcani. Armata maghiară ocupă satele comunei în 14 septembrie 1944, locuitorii refugiindu-se în reginea muntoasă, iar în 22 septembrie intră armatele sovietice. La Zerindul Mic armata maghiară a opus rezistență sovieticilor.

Biserica

Prima mențiune a bisericii catolice din Mișca datează din 1332-1334, când se spune că preotul Ștefan plătea dijme episcopiei catolice. Biserica ortodoxă a fost construită în prima jumătate a secolului al XVIII-lea, despre care Episcopul Sinesie Jivanovici nota la mijlocul secolului că este veche și avea hramul „Bunavestire”. În anul 1855 a fost construită actuala biserică din zid care are hramul celei vechi.

La Vânători prima mențiune privind existența bisericii există din 1333. În 1712 se menționează o restaurare a bisericii. Alte reparații sunt semnalate în 1744 și 1768. Biserica veche s-a prăbușit în 1832. Biserica trece la reformati în secolul XVII. În 1893 sunt semnalate reparații la biserica reformată. Actualmente servește tot cultului reformat. Biserica reformată de la Vânători este una dintre foarte puținele monumente din județ care posedă încă fresce medievale, precum scena „Răstignirea lui Isus”.

Zerindu Mic fiind sat care aparținea de Episcopia de Oradea, avea o biserică catolică ale cărei ruine au fost demolate în 1690. O biserică reformată este menționată ca arsă odată cu satul în 1775.

Biserica ortodoxă din Vânători este menționată în conscripția din 1755 a lui Sinesie Jivanovici ca fiind foarte veche, din lemn, cu hramul „Sfinții Arhangheli”. În 1829 a fost înlocuită cu actuala biserică din zid cu hramul celei vechi.

Cultul Baptist. În 1920 sunt consemnați primii baptiști în Mișca pentru ca în 1930 numărul lor să ajungă la 130, iar în 1935 la 170. Între 1925-1927 s-a construit și o casă de rugăciune cu 150 de locuri. După al doilea război mondial numărul a crescut la cca 200 membri botezați și ca urmare s-a construit o nouă casă de rugăciune.

Advențiștii de ziua a 7-a. În 13 iunie 1946, ia ființă oficial Biserica Creștină Adventistă de ziua a 7-a. În 12 octombrie 1956 se construiește și biserica. Astăzi (2004) are 35 credincioși.

Biserica penticostală. A fost înființată în perioada interbelică însă funcționa ilegal. După 1945 a intrat în legalitate și s-a construit un locaș propriu pentru servicii divine. Numărul membrilor era în 2004 de 60.

Învățământul

Începând cu 1789 ființa o școală confesională ortodoxă la Mișca. Cursurile școlare sunt frecventate de 15 școlari în 1811, iar în 1822 existau 28 băieți și 10 fete înscriși la școală. La Vânători se semnează contractul școlar al școlii ortodoxe în 1797. În 1811 efectivul de elevi era de 14 copii pentru ca în 1822 să ajungă la 19 băieți și 4 fete. Localul școlii era corespunzător. În 1842 școala avea 50 elevi.

În anul 1864 frecventau școala confesională ortodoxă din Mișca 43 elevi din 190 copii recenzați, iar la Vânători 31 din 70 recenzați. În anul 1910 la Mișca ia ființa o școală mixtă de stat cu doi învățători.

În anul școlar 1923-1924 la Mișca erau înscriși 76 elevi iar în anul următor au fost înscriși 62 elevi. După 1930 gradul de școlarizare depășește 85%. În anul școlar 1938/1939 erau înscriși în clasa V-a 42 elevi, în clasa a 6-a 32 elevi și în clasa a 7-a 15. După 1945 s-a construit o școală generală de 8 clase cu 8 săli de clasă.

La Satu Nou ia ființă, în 1899, școala de stat cu 5 învățători, care în anul școlar 1909/1910 avea 329 elevi, din care 313 maghiari.

La Zerindu Mic se înființează în anul 1787 o școală mixtă reformtă cu 38 elevi. În 1909/1910 școala avea 50 elevi.

În anii 2000 funcționau o școală de 0-8 clase în limba română la Mișca, o școală de 0-8 clase în limba română la Vânători, o școală de 0-8 clase în limba maghiară la Satu Nou și o școală cu clasele I-IV la Zerindu Mic.

Personalități

Titus Popovici (1930-1994), scriitor, autor al romanelor „Străinul”, „Disciplina dezordinii” (autobiografic), „Moartea lui Ipu” etc”. Membrii ai Uniunii scriitorilor sunt poeții: *Petre M. Haș*, *Ioan Matiuș* și *Mircea M. Pop*.

Maria Dogaru născută la Mișca în 1934, membră fondatoare a Comisiei Naționale de Heraldică, genealogie și sigilografie și secretară a Comitetului Internațional de sigilografie de pe lângă Consiliul Internațional al Arhivelor. *Teodor Blidaru* luptător de greco-romane câștigător al multor concursuri internaționale. *Teofil Parasca* singurul polițist român atestat „instructor internațional de poliție, decorat de Națiunile Unite cu ordinul „În serviciul păcii”.

Etnografie. Folclor

Satele comunei Mișca aparțin subzonei folclorice Chișineu Criș. Fetele adolescente purtau părul în codițe libere, iar în perioada premergătoare măritişului își adunau codițele în spatele cefei fiind cuprinse într-un fel de săculeți dintr-un material transparent numit ceapță. Portul de sărbătoare pentru fete era alcătuit din spătoi, zobon, poale și zadie peșcănească. Duminica fetele erau obligate să stea în partea dreaptă a bisericii. Conform datinii din sat mireasa din Mișca primea de la soț un batic din plîș numit „batic plîșcănesc”, pe care îl purta duminica și în zile de sărbătoare. La vechea cămașă femeiască, în Mișca, la deschizătura de la piept, se cosea șirul cu pene și un ajur. Dantelele de la manșete erau croșetate în casă. Cojoacele, lucrate la Mișca erau din blană albă de oaie cu bumbi metalici. La Mișca broderia se cosea cu lănică. Motivele ornamentale specifice au fost rozeta, pana de păun, și vrejul de frunze sau arborele vieții, toate viu colorate. În Mișca, ornamentul obișnuit, înafară de postavul negru

care împrejmua sumanul, a fost tot o fâșie de postav, negru pentru bătrâni și roșu pentru tineri, aplicată la blana de la piept a șubei. Cu vremea, sumanul a fost înlocuit cu un roc din postav cu căptușeală groasă, lung până la mijlocul coapselor. În satul Vânători bărbații purtau și un șorț bleumarin.

Dansul specific la Mișca era „Cel de-odată”, din grupa pe picior dar se jucau și jocurile specifice Câmpiei Crișurilor. La venirea în Satul Nou maghiarii au adus cu ei portul și tradițiile din zona de baștină din sud estul Ungariei..

Monumente istorice: Biserica refomată din Vânători care conține fresce medievale. Casa memorială Simonyi Imre de la Satu Nou. Monumentul eroilor din Primul și al Doilea Război Mondial de la Mișca

Turism, locuri de agrement: Zone de pescuit în Crișul Negru, Teuz, Sartiș și în zone bogate în ape stătătoare și stuf. Se poate practica vânătoare pentru vânat mic și mare în zona pădurilor la Lunca – cu suprafața de 180 ha, la Adea pe 180 hectare, Livada 70 hectare și Holumburi pe 466 hectare.

Bibliografie specifică:

Bocșan, Nicolae, Leu Valeriu, *Revoluția de la 1848 din Transilvania în memorialistică*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2000.

Bodea, Cornelia, *1848 la români. O istorie în date și mărturii*, vol I-II, Editura Enciclopedică, București, 1998.

Botezan, Liviu, *Mișcările țărănești și desființarea iobăgiei în satele comitatului Zărand în primăvara anului 1848*, în „Ziridava”, nr. XXIII, Arad, 2002.

Caciora Andrei, Timbus Mircea, *Mișcări sociale și naționale ale românilor din Câmpia Aradului (1849-1853)*, în „Ziridava”, nr. IX, Arad, 1978.

Kovach Geza, Mureșan Augustin, Lazea Gheorghe, *Mișca. Studii monografice*, Editura Mirador, Arad, 2004.

Maier, Liviu, *1848-1849-Români și unguri în Revoluție*, Editura Enciclopedică, București, 1998.

Informații Molnar Ileana și Matiuț Ioan din Mișca.

Ioan Tuleu